

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Українське філософсько-економічне наукове товариство

ПЕРЕТВОРЕННЯ БУТТЯ ЛЮДИНИ І СОЦІУМУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Монографія

За науковою редакцією
З. Е. Скринник, А. Ф. Карася

Львів
ЛНУ ім. Івана Франка
2024

УДК 141.7
П 27

Авторський колектив

В. П. Мельник, А. Ф. Карась, З. Е. Скринник,
О. О. Борзенко, М. Г. Братасюк, М. С. Гальченко,
А. А. Гриценко, Т. О. Гупалюк, Т. П. Дяк,
І. В. Жеребило, О. М. Іванов, Н. В. Іванова,
В. В. Льїн, А. А. Льїна, Г. В. Льїна, З. М. Комаринська,
Ю. І. Копицяк, В. В. Липов, М. М. Литвин, М. В. Ліпін,
Т. О. Панфілова, Д. В. Погрїбна, С. В. Пролеев,
Л. В. Рижак, І. І. Руденко, Н. В. Савчук, Л. М. Сафонік,
О. А. Федорчук, О. О. Шморгун

Рецензенти:

д-р філос. наук, проф. *Є. Р. Борїнштейн*
(Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського);
д-р філос. наук, проф. *В. С. Бліхар*
(Львівський державний університет внутрішніх справ);
д-р філос. наук, доц. *А. А. Кравченко*
(Державний торговельно-економічний університет)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № № 73/10 від 30 жовтня 2024 р.)*

П 27 **Перетворення буття людини і соціуму в контексті
сучасного цивілізаційного розвитку** : монографія /
[В. П. Мельник, А. Ф. Карась, З. Е. Скринник та ін.] ; за наук.
ред. З. Е. Скринник, А. Ф. Карася. – Львів : ЛНУ ім. Івана
Франка, 2024. – 302 с.

ISBN 978-617-10-0890-8

Розглядаються проблеми: перспективи людини в добу інформаційної цивілізації; конструювання образу соціальної реальності в масовій свідомості; віртуалізація соціуму; утопічна свідомість і соціальна реальність: чому суспільство не чує голосу еліти.

УДК 141.7

© Мельник В. П., Карась А. Ф., Скринник З. Е. та ін., 2024
© Львівський національний університет імені Іванка Франка, 2024
ISBN 978-617-10-0890-8 © Українське філософсько-економічне наукове товариство, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
-----------------------	----------

Частина перша

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ЗА УМОВ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	8
--	----------

<i>Розділ 1.1.</i> Суперечності та комплементарність цифрових і соціально-економічних перетворень	8
<i>Розділ 1.2.</i> Економічний дискурс перед викликами сучасності	23
<i>Розділ 1.3.</i> Модус технократичного у фокусі віртуалізації духовного: ціннісно-смысловий аспект.....	35
<i>Розділ 1.4.</i> Віртуалізація економіки інформаційних платформ: як забували свобода і безоплатність	43
<i>Розділ 1.5.</i> Публічне управління й адміністрування: від полісу до е-урядування.....	53

Частина друга

ПЕРСПЕКТИВИ ЛЮДИНИ ЗА УМОВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ.....	61
--	-----------

<i>Розділ 2.1.</i> Людина як цивілізаційний феномен у контекстах технонауки.....	61
<i>Розділ 2.2.</i> Цивілізаційний процес як здійснення громадянської етичності в контексті розгортання емпатичного розуму	75
<i>Розділ 2.3.</i> Основні детермінанти гуманізації економічної діяльності та освіти	102
<i>Розділ 2.4.</i> Віртуальність фінансів чи віртуальність свободи?	109
<i>Розділ 2.5.</i> Креативи педагогічного мислення в ситуації кризи: досвід і перспективи.....	115
<i>Розділ 2.6.</i> Громадянське суспільство як рушій гуманізації соціальної політики	123

Розділ 2.7. Імперативи виживання на тлі кризи світу «фінтех» 128

Частина третя

КОНСТРУЮВАННЯ ОБРАЗУ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЙСНОСТІ В МАСОВІЙ СВІДОМОСТІ 135

Розділ 3.1. Глибинна трансформація мисленнєвої парадигми як шлях до подолання проблем глобального світу 135

Розділ 3.2. Сміслоконструююче значення мови у формуванні світоглядних орієнтирів та соціального простору 152

Розділ 3.3. Роль нових медіа у формуванні образу соціальної дійсності..... 163

Розділ 3.4. Від відеології до відеоніміки: візуальне мислення в інформаційно-цифровій реальності..... 166

Розділ 3.5. Модернізація соціальної сфери в Україні: соціальні запити і реальність 173

Розділ 3.6. VUCA-світ як нова соціальна дійсність..... 189

Розділ 3.7. Освіта в контексті фінансової цивілізації: генерація нових структур масової свідомості 199

Частина четверта

УТОПІЧНА СВІДОМІСТЬ VERSUS СОЦІАЛЬНА ДІЙСНІСТЬ: ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕЛІТИ 210

Розділ 4.1. Модернізація еліти: здійснення необхідного 210

Розділ 4.2. Чому суспільство не чує голосу еліти? 220

Розділ 4.3. Традиція чи новий модерн: відродження ефективних національних еліт у сучасному світі 235

Розділ 4.4. Концепт еліти в реаліях інформаційного суспільства 259

Розділ 4.5. Формування елітарності в контексті наукової освіти: необхідність можливого 267

Розділ 4.6. Парадокси «формування еліти»: освітній вимір..... 277

ВИСНОВКИ 286

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 289

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ..... 300

ПЕРЕДМОВА

Пропонована колективна монографія виконана в контексті дослідження проблем, особливостей і перспектив трансформації буття людини і соціуму в процесі сучасного цивілізаційного розвитку. Авторський колектив складається з фахівців, які працюють в галузях гуманітарних, соціально-політичних та економічних наук. Це дозволило досить панорамно на міждисциплінарному рівні висвітлити виклики, загрози і сутнісні тенденції перетворення суспільних відносин на сучасному етапі глобалізації, зокрема стосовно розвитку української дійсності в різних сферах життя.

Провідною тенденцією глобального розвитку є цифровізація. Викликані нею перетворення стосуються не лише технологічного прогресу – вони проникли у всі сфери життєвого світу людства. У першій частині монографічних розділів розглядається специфіка та вплив цифровізації на суперечності й динаміку соціально-економічних відносин та публічне управління й адміністрування. Окреслюється стратегія ефективної взаємодії народу і влади та переходу до нового типу демократичного урядування, умови якого потребують поглиблення публічної сфери і прозорості в державній системі прийняття рішень та делегування повноважень самоврядним громадам і громадянському суспільству.

У другій частині розділів досліджується особливості становлення інформаційного суспільства і глобалізації щодо їхнього впливу на перспективи розвитку людини. Простежується специфіка пришвидшеного процесу зрощення науки і техніки в напрямку поєднання «нано-біо-комп'ютерних технологій» і формування єдиного соціального комплексу «технонауки». Нові перспективи розглядається у призмі взаємозв'язку між цивілізаційним процесом і формуванням громадянського суспільства в аспекті здійснення індивідуальної свободи людини і подолання політичного насильства.

Проведена думка про наукову доцільність інтерпретувати еволюційно-цивілізаційний процес у контексті семіозу та ролі знаково-символічних форм комунікації стосовно опосередкування нею реальності і розуму. Визначаються детермінанти гуманізації соціальної політики, освітньої та економічної діяльності з погляду на втілення «емпатичного розуму» й відповідної етичної аксіології та дискурсивно-інституційних норм суспільної організації, орієнтованих на ідею «постлюдини», зважаючи на її конрроверсійність.

У третій частині розділів проаналізовані сучасні особливості конструювання соціальної дійсності. Її чинниками зокрема виступають: глибинна трансформація мисленневих парадигм, моделювальна функція знакових систем і пов'язаних з ними особливостей мови, мовлення і комунікації. Останні, перебуваючи під впливом інформаційно-цифрових медіа та «відеології», здатні інтенціювати особливі стани сприйняття й розуміння реальності, впливаючи на формування масової свідомості і громадської думки, зокрема в сенсі їхньої гібридизації та симулякризації.

У зв'язку з подібними проблемами однією з провідних ідей всієї монографії є проведення думки про необхідність піднести сучасні особливості життєвого світу людини і суспільства до рівня міждисциплінарної філософської рефлексії. Це спонукає повному враховувати взаємозв'язок між природничо-науковим і гуманітарним знанням, раціональною і чуттєво-емоційною складовими інтелекту і культури, когнітивною і тілесною передумовами креативного мислення і розуму, посилюючи їхній критичний, системний та інтеграційний потенціали. Потреба власне в інтегральній здатності мислення стає провідною для «подолання тотальної кризи постсучасного світу».

Авторський колектив переконаний, що невід'ємними компонентами нового мислення, обумовленого сучасними глобально-цивілізаційними викликами, є його нерозривний зв'язок з конструюванням людської суб'єктивності, заснованої не тільки на запитах про природу реальності і світу, але й на актуалізації моральної співчутливості, емпатії та природної схильності людей до співробітництва в сенсі альтруїстичній

турботи людини про саму себе та іншу людину. Це потребує поглибленого розуміння феномену і цінності свободи, осмисленої передусім в її етичному, соціальному, політичному і глобально-екологічному аспектах *відповідальності* перед Іншими та перед життям як таким.

У ситуації геноцидної війни Росії з відкрито артикульованою її владою метою знищення українського народу та його держави, цивілізаційний розвиток людства опинився в доленосній точці біфуркації: світ піде шляхом політичної демократії чи повернеться до глобального авторитаризму і насильства над людиною? Тімоті Снайдер, відомий американський історик, промовисто кваліфікує місце і значення України у світовій історії: у вступній лекції до курсу «Making of Modern Ukraine» (01.09.2022) студентам Єльського університету США він зауважив: «В основному все, що відбувається в європейській історії, відбувається в історії України, просто трохи інтенсивніше, а іноді трохи раніше. ... Україна знаходиться в абсолютному епіцентрі багатьох подій, які ми вважаємо центральними»¹. У цьому аспекті в четвертій частині та низці інших розділів висвітлюється гуманітарна й соціально-політична проблематика, спричинена війною Росії проти України, розглядаються особливості функціонування «української еліти» щодо її ролі та участі в демократичній організації суспільної і політичної ефективності і загалом – безпекової стабільності України.

Автори монографії дотримуються думки, що шлях до подолання насильства і досягнення мирного міжнародного співробітництва за умов сучасного інформаційного суспільства і глобального розвитку є цілком можливим, якщо людина свідомо буде готова до добрих змін в собі, знатиме в чому вони полягають та емоційно бажатиме, тобто буде здатною до їхнього здійснення.

¹ Snyder T. The Making of Modern Ukraine. Class 1: Ukrainian Questions Posed by Russian Invasion. September 1, 2022. URL : https://www.youtube.com/watch?v=bJczLlwp-d8&ab_channel=YaleCourses

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Борзенко Олена Олександрівна, доктор економічних наук, професор, ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України» (розділ 2.4).

Братасюк Марія Григорівна, доктор філософських наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (розділ 3.1).

Гальченко Максим Сергійович, доктор філософських наук, директор Інституту обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України (розділ 4.5).

Гриценко Андрій Андрійович, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту економіки та прогнозування НАН України (розділ 1.1).

Гупалюк Тетяна Олександрівна, аспірантка філософського факультету, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (розділ 3.3).

Дяк Тетяна Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний лісотехнічний університет України (розділ 4.4).

Жеребило Ірина Владиславівна, кандидат філософських наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка (розділ 3.5).

Іванов Олексій Миколайович, кандидат філософських наук, Амбасадор Фонду родини Богдана Гаврилишина, м. Мангайм, Німеччина (розділ 1.3).

Іванова Наталія Володимирівна, доктор філософських наук, доцент, Луцький педагогічний коледж (розділ 1.3).

Ільїн Володимир Васильович, доктор філософських наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (розділ 4.1).

Ільїна Антоніна Анатоліївна, доктор філософських наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну (розділ 3.7).

Ільїна Галина Володимирівна, доктор філософських наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, провідний науковий співробітник ІОД НАПН України (розділ 3.4).

Карась Анатолій Феодосійович, доктор філософських наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (розділ 2.2).

Комаринська Зоряна Михайлівна, кандидат історичних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка (розділ 2.6).

Копицяк Юлія Ігорівна, магістранта Тартуського університету, Естонія (розділ 1.5).

Липов Володимир Валентинович, доктор економічних наук, про-

фесор, провідний науковий співробітник, Інститут економіки та прогнозування НАН України, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (розділ 1.4).

Литвин Михайло Миколайович, кандидат економічних наук, ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України» (розділ 2.4).

Ліпін Микола Вікторович, доктор філософських наук, доцент, Київський національний торговельно-економічний університет (розділ 4.6).

Мельник Володимир Петрович, доктор філософських наук, професор, академік Національної академії наук України, ректор Львівського національного університету імені Івана Франка (розділ 2.1).

Назаренко Ірина Леонідівна, Черкаський державний коледж харчових технологій та бізнесу (розділ 2.3).

Панфілова Тамара Олександрівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України» (розділ 2.4).

Погрібна Дар'я Владиславівна, кандидат філософських наук, доцент, Державний університет інфраструктури та технологій (розділ 3.6).

Пролеєв Сергій Вікторович, доктор філософських наук, професор, завідувач відділом філософії культури, етики та естетики, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України (розділ 1.2).

Рижак Людмила Віталіївна, кандидат філософських наук, доцент, декан філософського факультету, Львівський національний університет імені Івана Франка (розділ 2.1).

Руденко Іван Іванович, кандидат філософських наук, доцент, Черкаський державний технологічний університет (розділ 2.3).

Савчук Наталія Вікторівна, кандидат економічних наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (розділ 2.7).

Сафонік Лідія Миколаївна, доктор філософських наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (розділ 3.2).

Скринник Зоя Едуардівна, доктор філософських наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (розділ 4.2).

Федорчук Оксана Анатоліївна, молодший науковий співробітник, Інститут обдарованої дитини НАПН України (розділ 2.5).

Шморгун Олександр Олександрович, кандидат філософських наук, провідний науковий співробітник, Інститут всевітньої історії НАН України (розділ 4.3).

Наукове видання

МЕЛЬНИК Володимир Петрович,
КАРАСЬ Анатолій Феодосійович,
СКРИННИК Зоя Едуардівна
та інші

ПЕРЕТВОРЕННЯ БУТТЯ ЛЮДИНИ І СОЦІУМУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Монографія

За науковою редакцією
доктора філософських наук, професора
З. Е. Скринник
і доктора філософських наук, професора
А. Ф. Карася

Редактор *Уляна Крук*
Комп'ютерне верстання *Світлани Сенік*
Обкладинка *Ірини Чайки*

Формат 60×90/16. Ум. друк. арк. 18,87. Тираж 100 пр. Зам.

Видавець та виготовлювач:
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи.
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.